

РЕКОМЕНДАЦІЇ

парламентських слухань з теми: «Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання»

Учасники парламентських слухань на тему: «Соціально-економічні проблеми ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму в Україні та шляхи їх розв'язання», що відбулися 1 грудня 2003 року, відзначають, що, незважаючи на певні зусилля органів державної влади, місцевого самоврядування, неурядових організацій і суспільства в цілому, ситуація з поширенням цих хвороб у державі продовжує залишатися тривожною та складною.

Україна, враховуючи вимоги низки важливих стратегічних міжнародних документів, серед яких передусім слід відзначити прийняті Генеральною Асамблеєю ООН Декларацію тисячоліття та Декларацію про прихильність справі боротьби з ВІЛ/СНІДом, взяла на себе зобов'язання здійснити комплекс заходів, спрямованих на призупинення епідемії ВІЛ/СНІДу, передусім серед молоді і вразливих груп населення, на забезпечення підвищення доступності відповідного лікування для хворих на ВІЛ/СНІД та пом'якшення впливу зазначеної епідемії на українське суспільство.

Проте, незважаючи на створення достатньо сучасного і такого, що в основному відповідає міжнародним вимогам, законодавства у сфері забезпечення контролю за епідемією ВІЛ/СНІДу, декларування заснованих на всебічній координації зусиль всього суспільства, широкій участі, гласності й відповідальності політичних, підходів до розв'язання проблеми ВІЛ/СНІДу, Україна, на жаль, продовжує посідати одне з провідних місць на Європейському континенті за темпами зростання зазначеної епідемії.

Причинами цього є як складне економічне становище держави, — низький рівень доходів та нестача коштів для забезпечення фінансування соціальних потреб у цілому та проблеми профілактики ВІЛ/СНІДу зокрема, так і незадовільний стан виконання вимог наявної і достатньо прогресивної законодавчої бази, а також часто формальний, декларативний підхід до розв'язання багатьох проблем навіть з числа тих, що не вимагають значного фінансування або ж не вимагають його взагалі.

Разом з тим, незважаючи на в основному прогресивний характер законодавчої бази України в контексті ВІЛ/СНІДу, не можна заперечувати й того, що ряд положень національного законодавства у зазначеній сфері

потребує подальшого вдосконалення. Метою вдосконалення законодавства має бути як підвищення ефективності заходів з контролю за епідемією, так і одночасне з цим посилення гарантій дотримання прав людини, подальше обмеження потенційних можливостей для дискримінації та остракізму стосовно осіб, які живуть з ВІЛ, їх близьких та вразливих у контексті ВІЛ/СНІДу груп населення.

Політикам та урядовцям, усім громадянам слід усвідомлювати, що в разі збереження наявних тенденцій розвитку епідемії ВІЛ/СНІДу та відсутності адекватних заходів протидії у недалекому майбутньому вона може суттєво вплинути на поглиблення й без того важкої демографічної кризи, погіршення якості продуктивних сил суспільства та інші важливі складові забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

Надзвичайно складною продовжує залишатися й наркотична ситуація в Україні, яка продовжує входити до числа держав, для населення яких є характерним досить високий рівень вживання наркотиків. При цьому проблема наркоманії в Україні надзвичайно тісно пов'язана з проблемою ВІЛ/СНІДу: вибух епідемії ВІЛ, що має місце у державі, значною мірою пов'язаний з поширенням вірусу імунодефіциту людини через середовище ін'єкційних наркоманів, яке досі продовжує залишатися найсерйознішою групою ризику у контексті розповсюдження ВІЛ-інфекції.

Національне антинаркотичне законодавство та практичні заходи, що вживаються з метою протидії наркоманії та незаконному обігу наркотиків, в основному продовжують бути зорієнтованими на боротьбу з кримінальними структурами та інші дії переважно репресивного характеру, в тому числі стосовно споживачів наркотиків. Відповідні норми Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення практично не передбачають заходів, спрямованих на забезпечення третинної профілактики наркоманії. Сучасні профілактичні стратегії протидії наркоманії в загальнонаціональному масштабі застосовуються у вкрай обмежених обсягах. Таке спрямування законодавства і практичної діяльності у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків та протидії наркоманії суперечить сучасним міжнародним підходам до визначення політики у зазначеній сфері, яка, з точки зору ООН, повинна базуватися на стратегіях зменшення шкоди і збалансовано поєднувати у собі заходи боротьби з нелегальним обігом наркотиків, різні форми профілактичної роботи і заходи щодо зменшення попиту на наркотики.

● Офіційний блок

У червні 2003 року Кабінетом Міністрів України затверджено Програму реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003—2010 роки (*галі — Програма*), якою передбачено посилення заходів щодо протидії поширенню наркоманії і злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та подальше наближення системи цих заходів до міжнародних стандартів.

Проте реалізація багатьох передбачених цією Програмою важливих заходів видається необгрунтоване розтягнутою у часі. Крім того, незважаючи на те, що найважливішим джерелом фінансування заходів Програми мають бути кошти державного і місцевих бюджетів, при формуванні проекту Закону України про Державний бюджет України на 2004 рік її спеціальне цільове фінансування не передбачене.

До цього варто додати, що протягом останніх років, незважаючи на рекомендації Міністерства охорони здоров'я України щодо недоцільності таких кроків, мало місце необгрунтоване скорочення потужностей наркологічної служби закладів охорони здоров'я.

Не приділяється належної уваги й фінансуванню правоохоронних органів, що забезпечують заходи протидії незаконному обігу наркотиків та відповідним кримінальним структурам.

Не краще вирішуються й проблеми, пов'язані з алкогольними розладами, на які, за оціночними даними (*з урахуванням прихованої кількості*), страждає майже 7 відсотків населення працездатного віку. При цьому з року в рік число таких осіб залишається стабільним, не зазнаючи зменшення, а питома вага дітей та молоді серед них поступово зростає.

Усе це сприяє й тому, що вживання алкоголю продовжує залишатися однією з основних причин багатьох злочинів.

Необгрунтоване скорочення потужностей та штатів наркологічних закладів, що мало місце протягом 1994—2001 років, призвело до зменшення майже на 50 відсотків кількості хворих, які отримали стаціонарну наркологічну допомогу. Результатом цих негативних процесів стало поступове збільшення кількості хворих із важкими алкогольними розладами (*алкогольними психозами*), лікування яких потребує набагато більших фінансових витрат.

Динаміка смертності від алкогольних отруєнь свідчить про зменшення їх загальної кількості

по країні з 1995 року по 1998 рік більше ніж на 30 відсотків. Однак протягом останніх років вона знову почала зростати. Разом з тим смертність від цирозу печінки у ці ж роки залишилася стабільно високою, що об'єктивно свідчить про збереження високого загального рівня споживання алкоголю в країні.

Особливою складністю вирізняється алкогольна ситуація у сільській місцевості, чому не в останню чергу сприяє традиційна слабкість профілактичних та інших спеціальних структур, що мають забезпечувати антиалкогольну роботу на селі.

Важливою причиною невпинного зростання масштабів алкогольної проблеми продовжує залишатися неефективна державна політика у сфері реклами, висока цінова доступність алкогольних напоїв, практична відсутність контролю за торгівлею алкоголем, в тому числі і за його продажем неповнолітнім, послаблення уваги центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування до вирішення питань забезпечення змістовного дозвілля та відпочинку населення, насамперед молоді, а також, безперечно, відсутність повноцінної системи протиалкогольної профілактики, яка б складалася з профілактичного інформування та профілактичного навчання, розрахованого на різні вікові та соціальні групи населення.

Враховуючи викладене, з метою забезпечення вдосконалення державної політики України та підвищення ефективності практичних заходів, що вживаються у сфері боротьби з епідемією ВІА/СНІДу, наркоманією та алкоголізмом, Верховна Рада України рекомендує:

1. Кабінету Міністрів України:

1) вжити заходів щодо завершення створення у першому кварталі 2004 року єдиної національної системи моніторингу та оцінки ефективності заходів, що вживаються з метою забезпечення контролю за епідемією ВІА/СНІДу;

2) протягом першого півріччя 2004 року забезпечити вдосконалення чинної системи контролю якості тест-систем для діагностики ВІА-інфекції, що використовуються в Україні, з метою приведення її у відповідність з міжнародними стандартами, і забезпечити перевірку якості та репрезентативності відповідних тест-систем вітчизняного виробництва в одному з рекомендованих Всесвітньою організацією охорони здоров'я незалежних дослідницьких центрів;

3) протягом 2004 року забезпечити впровадження сучасних, адаптованих до передового

● Офіційний блок

світового досвіду технологій, спрямованих на забезпечення безпеки донорської крові та її компонентів, відповідне зміцнення матеріально-технічної бази станцій та відділень переливання крові державних і комунальних закладів охорони здоров'я;

4) розглянути питання про створення в Україні сучасного спеціалізованого підприємства з переробки донорської крові;

5) встановити постійний оперативний контроль за використанням коштів у рамках Угоди про позику (проект «Контроль за туберкульозом та ВІЛ/СНІДом в Україні») між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, коштів, наданих Глобальним Фондом боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією, та виконанням заходів, на які планується спрямувати зазначені кошти;

6) згідно з рекомендаціями проголошеної Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Об'єднаною програмою ООН з ВІЛ / СНІДу глобальної ініціативи щодо охоплення до 2005 року відповідним лікуванням 3 мільйонів людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, розробити комплексний план лікування, догляду та підтримки для ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, вжити заходів щодо його виконання та створити умови для ефективної координації зусиль урядових установ, міжнародних агенцій та громадських організацій, спрямованих на забезпечення доступу ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД до антиретровірусної терапії;

7) вжити заходів щодо налагодження у найближчі кілька років вітчизняного виробництва антиретровірусних препаратів-генериків, призначених для лікування ВІЛ-інфекції;

8) до кінця квітня 2004 року опрацювати та нести на розгляд Верховної Ради України у встановленому порядку законодавчі пропозиції щодо:

внесення змін до законів України «Продиний митний тариф», «Про податок на одану вартість» та «Про Митний тариф України», спрямованих відповідно на забезпечення звільнення від обкладення ввізним митом товарів та інших предметів, що придбані за рахунок коштів, наданих Україні згідно з угодою про програмний грант між Глобальним Фондом боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією та Міністерством охорони здоров'я України, звільнення від оподаткування податком на одану вартість операцій з ввезення на певну територію України, а також з продажу товарів (робіт, послуг), що надаються за рахунок коштів зазначеного гранту, а також встановлення нульової ставки ввізного мита на

лікарські засоби, що застосовуються для антиретровірусної терапії ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД;

приведення у відповідність з Міжнародними керівними принципами «ВІЛ/СНІД і права людини» та іншими рекомендаціями ООН і її спеціалізованих установ та програм тих норм Кримінального кодексу України, що стосуються кримінальної відповідальності за зараження та поставлення в небезпеку зараження вірусом набутого імунodefіциту людини;

внесення відповідних змін, спрямованих на підвищення ефективності заходів з контролю за епідемією ВІЛ/СНІДу та підвищення забезпечення гарантій дотримання прав людини у контексті проблеми ВІЛ/СНІДу, до інших законів України;

внесення до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні, правопорушення та інших законодавчих актів України змін, спрямованих на підвищення ефективності третинної профілактики наркоманії;

встановлення адміністративної відповідальності за продаж алкогольних напоїв неповнолітнім;

9) доручити центральним органам виконавчої влади переглянути видані ними нормативні акти, що стосуються регулювання проблем ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму, з метою усунення невідповідності окремих положень цих нормативних актів законам та міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

10) до кінця першого півріччя 2004 року завершити розробку та затвердити Концепцію державної політики України щодо алкоголю та наркотиків;

11) з метою забезпечення повноцінної сучасної підготовки лікарів-наркологів доручити Міністерству охорони здоров'я України вжити заходів щодо відновлення у 2004 році інтернатури за спеціальністю «наркологія»;

12) з метою прискорення повноцінного впровадження в широку практику замісної терапії як одного з методів лікування наркотичної залежності та реального механізму зменшення ризику поширення ВІЛ-інфекції через середовище ін'єкційних наркоманів і зменшення нелегального попиту на наркотики, ефективність якого підтверджено світовим досвідом, доручити відповідним міністерствам та відомствам:

прискорити розробку, затвердження та направлення на місця відповідних офіційних інструктивних матеріалів;

започаткувати спеціальну професійну підготовку фахівців, необхідну для ефективного

● Офіційний блок

запровадження зазначеного методу лікування наркотичної залежності;

13) розглянути питання про виключення з переліку платних послуг, які надаються в державних та комунальних закладах охорони здоров'я, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти», анонімного обстеження та лікування хворих, заражених хворобами, що передаються статевим шляхом, а також хворих на алкоголізм і наркоманію;

14) доручити Державному комітету України у справах сім'ї та молоді прискорити створення мережі центрів ресоціалізації наркозалежної молоді;

15) завершити роботу щодо створення у 2004 році в структурі Міністерства охорони здоров'я України Національного моніторингового центру з наркотичних та алкогольних проблем;

16) розглянути питання про утворення при Кабінеті Міністрів України Українського фонду боротьби з наркоманією із статусом державної спеціалізованої неприбуткової організації.

2. Кабінету Міністрів України, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування:

1) при формуванні проектів відповідних бюджетів та їх виконанні забезпечити цільове фінансування у повному обсязі заходів з профілактики ВІЛ-інфекції та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД, передбачених відповідними національними та місцевими програмами, та заходів, передбачених Програмою реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003—2010 роки;

2) забезпечити посилення інформаційно-освітньої роботи, спрямованої на профілактику подальшого поширення ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму, роз'яснення та пропагування наявних методів та можливостей їх лікування, серед населення в цілому та окремих його груп з урахуванням їх вікових, соціальних та інших особливостей із широким залученням до виконання цієї роботи органів та закладів системи охорони здоров'я, освіти, соціальних служб для молоді, усіх видів засобів масової інформації, неурядових організацій тощо;

3) посилити контроль за дотриманням встановлених Конституцією України та

законами України прав і свобод ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД осіб у сфері охорони здоров'я, освіти, праці тощо, а також за дотриманням законодавства в частині реклами алкоголю, правил торгівлі алкогольними напоями, зокрема щодо заборони продажу алкогольних напоїв у не дозволених для цього місцях та неповнолітнім;

4) вжити заходів щодо збереження та зміцнення існуючої мережі, матеріально-технічної бази центрів профілактики та боротьби із СНІДом і наркологічних закладів, не допускати їх скорочення та злиття з іншими закладами охорони здоров'я;

5) вжити заходів щодо повного забезпечення працівників, умови професійної діяльності яких пов'язані з небезпекою підвищеного ризику зараження ВІЛ-інфекцією, відповідними засобами індивідуального захисту належної якості та фармацевтичними препаратами, необхідними для здійснення екстреної медикаментозної профілактики ВІЛ-інфекції у разі виникнення ситуацій, що супроводжуються високим ризиком зараження ВІЛ при виконанні професійних обов'язків;

6) при формуванні відповідних програм протидії епідемії ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму, що фінансуються з і, державного та місцевих бюджетів, передбачати залучення до їх виконання неурядових організацій, які мають досвід у здійсненні заходів з профілактики ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму, лікування, догляду та забезпечення підтримки хворих на ці захворювання, керуючись при цьому положеннями частини другої статті 21 Бюджетного кодексу України.

3. Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини протягом 2004 року здійснити перевірку дотримання в Україні встановлених Конституцією України та законами України прав і свобод ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД осіб і представити Верховній Раді України спеціальну доповідь з цього питання.

«ЮНІСЕФ заявляє, що молодь має право на володіння інформацією про ВІЛ та СНІД. Ці знання покликані допомогти молодій людині приймати рішення щодо свого власного життя і здоров'я, захищати себе, своїх близьких та рідних.

Ці знання сприятимуть толерантному та неупередженому ставленню молодих людей до хворих на СНІД».